

ANDREI ROUMIANTSEV

Neuvostomaatalous Karjalankannaksella 1940

Neuvostoliiton valta Karjalankannaksella vuonna 1940–41 oli lyhyt, mutta merkittävä. Suurin muutos tapahtui maaseudulla, jossa entinen maatalous uudistui perusteellisesti. Andrei Roumiantsev esittelee välirauhan aikana Karjalankannaksella tapahtuneen maatalouden suuren muutoksen.

■ Maatalouden mukautustoimia ja kolhooisien perustamista Karjalankannaksella 1940 on sivuttu osin Karjalan tasavallan yleistä historiaa käsittelevissä tutkimuksissa.¹ Venäläishistorioitsijat ovat käsitelleet aihetta lähteenään uusien maiden käyttöönottoon 1940 osallistuneiden henkilöiden muistelmilla.² Leningradin alueen uusista piireistä on ylipäätään kerrottu erittäin vähän. Tässä selvityksessä pyritään perehtymään kysymykseen paikallisarkistojen aineiston perusteella.

Karjalan kannaksen piirijako 1940. Karjalan Sosialistiseen Neuvostotasavaltaan kuuluivat Viipurin (Vyborgskii), Jääsken ja Käkisalmen (Keksgol'mskii) piirit. Leningradin alueeseen kuuluivat Koiviston, Kanneljärven ja Rautun piirit.

Talvisodan tuloksella oli Neuvostoliitolle kaksinainen merkitys. Toisaalta saavutettiin alueellinen sotilaallinen ja strateginen tavoite. Neuvostoliiton ja Suomen rajaa siirrettiin Moskovan mielestä turvallisen matkan päähän Leningradista. Toisaalta poliittisia päämääriä ei saavutettu. Stalin ja hänen lähipiirinsä toivoivat poliittisen järjestelmän muutosta Suomessa ja lojaalia suhtautumista Neuvostoliiton hallitukseen. Tästä syystä sodan aikana muodostettiin Terijoen hallitus, jonka toiminta epäonnistui. Sotatoimien lopettamisen jälkeen se lakkautettiin. Neuvostoliiton johdon oli pakko löytää nopeasti sen sijalle jotakin muuta.

Rauhansopimuksen nojalla Suomi luovutti Neuvostoliitolle noin 25 000 km² alueen Suomen Karjalasta. Neuvostoliiton johdon käsityksen mukaan tämän alueen hyödyntäminen ”esittelisi Suomen työtätekeville sosialismin etuja ja auttaisi heitä taistelussa riistäjää vastaan”. ”Kysymys uuden alueen hyödyntämisestä on merkittävä poliittinen kysymys” – Karjalan aluekomitean ensimmäinen sihteeri Gennadi Kuprijanov totesi 5.–6. syyskuuta 1940 pidetyssä neuvottelukokouksessa Petroskoissa. Oli tärkeää, että tuotantolaitokset ”tuottavat enemmän tuotteita, kaupunkien, teiden ja muun täytyy ulkonaisesti näyttää paremmilta, maatalous on saatettava paremmalle kannalle kuin entisillä isännillä.”³

Suomi menetti koko Karjalankannaksen Neuvostoliitolle. Luovutettuihin alueisiin kuuluivat Käkisalmen ja Viipurin kaupungit sekä Koiviston kauppala. Kokonaan luovutetut kunnat olivat Antrea, Heinjoki, Hiitola, Johannes, Kanneljärvi, Kaukola, Kirvu, Kivennapa, Koivisto, Kuolemanjärvi, Käkisalmen maalaiskunta, Metsäpirtti, Muolaa, Pyhäjärvi, Rautu, Räisälä, Sakkola, Terijoki, Uusikirkko, Valkjärvi, Viipurin maalaiskunta, Vuoksela, Vuoksenranta, Äyräpää. Kunnat, joista luovutettiin osia olivat Jääski, Nuijamaa, Rautjärvi, Säkijärvi, Vahvia-la, Virolahti ja Ylämaa.⁴

Talvisodan päättymisen jälkeen entiset hallinnolliset rajat lakkautettiin ja osa Karjalan kannasta liitettiin Karjalan autonomiseen tasavaltaan. Tasavallan nimi muuttui Karjalais-Suomalaiseksi liittotasavallaksi.

Karjalankannaksen toinen osa liitettiin Leningradin alueeseen. Molemmat osat jaettiin kolmeen piiriin "...talouden, liikenneyhteyksien ja säilyneiden kylien pohjalta".⁵ Karjalan tasavallan puolella muodostettiin Viipurin (Vyborgskii), Jääsken ja Käkisalmen (Keksgol'mskii) piirit. Leningradin alueella muodostettiin Koiviston, Kanneljärven ja Raudun piirit.

Kuten on havaittavissa, uusien neuvostopiirien hallintokeskuksiksi valittiin ensisijaisesti teollistuneita asutuskeskuksia. Verrattuna entiseen taloudelliseen infrastruktuuriin, jossa tasapaino teollisuus- ja maataloussektorin välillä oli säilytetty kaupan avulla, tämä merkitsi muutosta teollisuuspainotteiseen suuntaan.

Karjalan ja Leningradin alueiden johtajille annettiin kaksi kuukautta aikaa tutustua uusiin alueisiin ja valmistella ehdotus niiden hyödyntämisestä. Samaan aikaan uusiin piireihin lähetettiin hallituksen lautakuntia tutkimaan niiden taloutta. Muun muassa Sosilististen Neuvostotasavaltojen Liiton (SNTL) maanviljelyn kansankomissariaatin lautakunta, jota johtivat varakansankomissaari Batmanov ja akateemikko N. I. Vavilov, tutki maatalouden tilaa, maaresursien mahdollisimman nopean käyttöönoton mahdollisuuksia ja kolhoosien ja sovhoosien perustamista.⁶

Kolhoosien muuttoliike uusille alueille

Uuden alueen tutkimuksen jälkeen tehtiin päätös, että suomalainen maanviljelykäytäntö ei ollut soveltuva pika-asuttamisen ja perustettavien kolhoosien tarpeisiin. Syynä oli se, että

"Karjalais-Suomalaisen neuvostotasavallan ja Leningradin alueen uusissa piireissä maatalousmaata pirstoo tiheä ojitus, joka on tehty pieniä yksityiskapitalistisia tiloja varten. Tämä on täysin mahdotonta koneelliselle sosialistiselle maanviljelylle. Se täytyy järjestää uudelleen."⁷

Näin raportoi Karjalais-Suomalaisen liittotasavallan kansankomissaarien neuvoston varapuheenjohtaja I. Isakov Venäjän Kan-

sankomissaarien neuvoston puheenjohtajalle I. S. Hohloville. Kaikesta huolimatta muuttoliike kolhooseihin käynnistettiin.

Kolhoosiperheiden asuttaminen uusiin piireihin aloitettiin ensimmäisenä Leningradin alueella. Toukokuuta 11. päivänä vuonna 1940 Leningradin alueneuvoston toimeenpanevan komitean ja Leningradin kommunistisen puolueen aluekomitean johtokunta hyväksyivät päätöksen, jonka mukaan vuoden 1940 loppuun mennessä Leningradin alueen uusiin piireihin suunniteltiin siirrettäväksi 2 000 kolhoosiperhettä Leningradin alueen sisäisenä muuttoliikkeenä.⁸ 500 kolhoosiperhettä siirrettiin tänne myös Jaroslavl'n alueelta, Rybinskin tekojärvien tulva-alueelta, joka sijaitsee lähes 350 kilometriä Moskovasta pohjoiseen. Tärkein päätös tehtiin 28. toukokuuta 1940, kun NKP hyväksyi asetuksen "Toimenpiteistä Karjalais-Suomalaisen liittotasavallan ja Leningradin alueen uusien piirien talouden jälleenrakentamiseksi". Asetuksen mukaan maataloutta varten Neuvostoliiton Kansankomissaarien neuvoston yhteydessä toimineen siirtolaishallinnon oli siirrettävä uusiin piireihin 40 000 kolhoosiperhettä: 20 000

1. Osmo Hyytiä (1999) *Karjalais-Suomalainen Neuvostotasavalta. 1940–1956. Kansallinen tasavalta?*, Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 28–35; Juri Kilin (2001) *Suurvallan rajamaa: Neuvosto-Karjala Neuvostovaltion politiikassa 1920–1941*, Studia Historica Septentrionalia.39, Rovaniemi, 203–210; Antti Laine (2001) "Tyhjä Karjala ja uudet asukkaat", teoksessa P. Hakamies, I. Liikanen ja H. Simola (toim.) *Sortavala-rajakaupunki*, Joensuun yliopisto Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N132, Joensuu, 73–90.

2. V. N. Stepakov, E.A. Balasov (2001) *V "novyh rajonah": iz istorii osvojenija Karelskogo pereseika 1940–1941, 1944–1950*, S-Petersburg; Viktor Stepakov (1996) *Sodalla on hintansa*. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Ks. myös Sergei Verigin (2000) *Karjalais-Suomalaisen liittotasavallan perustaminen ja uusien alueiden hyväksikäyttö 1940–1941*, Carelia N6; Viktor Stepakov (2002) *Uusilla alueilla*, Carelia N7-8.

3. Kilin (2001) 203.

4. H. Kirkinen, P. Nevalainen, H. Sihvo (1994) *Karjalan kansan historia*, Porvoo, 436.

5. TsGA IPD SPb (Tsentral'nyi gosudarstvennyi arhiv istoriko-polititsheskih dokumentov Sankt-Peterburga) f.24 op.2 d.3972 l.41.

6. Stepakov (1996) 343

7. TsGA Spb (Tsentral'nyi gosudarstvennyi arhiv Sankt-Peterburga) f.7179 op.11 d.797 l.303.

8. TsGA IPD Spb f.24 op.2 d.3973 l.7-8,36.

vuonna 1940 ja 20 000 vuonna 1941. Kolhoosilaisia aiottiin siirtää Valko-Venäjältä, Tšuvassiasta, Mordvasta ja Tatariasta, Rjazanin, Kalinin, Smolenskin, Orelin, Kirovin ja Vologdan alueilta. Heille oli järjestettävä vastaanotto rautatieasemille, kuljetukset uusiin asuinpaikkoihin sekä terveydenhuolto- ja kauppapalvelut. Karjalan kannakseen Karjalan tasavallan puolelle suunniteltiin siirrettäväksi yhteensä 9 300 kolhoosiperhettä.

Kolhoosiperheiden muutto kohtasi alusta alkaen vaikeuksia. Suunnitelman mukaan Leningradin alueen uusiin piireihin oli määrä toukokuussa muuttaa 320 kolhoosiperhettä ja kesäkuun alkupuolen aikana vielä 386, mutta tavoite ei toteutunut. Kanneljärven piirin neuvosto ilmoitti Leningradiin 13. kesäkuuta, ettei se ollut toteuttanut edes toukokuun suunnitelmaa. Leningradin alueen Krasnogvardeiskin piirin neuvosto lähetti 25:n sijasta 11 kolhoosiperhettä; Vsevoložskin piirin neuvosto 15:n sijasta 9, Slutskin ja Volosovskin piirien neuvostot eivät lähettäneet ketään.⁹ Syynä oli se, että myös kolhoosilaisten lähtöpaikoilla oli ollut sadonkorjuun aika. Paikalliset viranomaiset eivät halunneet päästää kolhoosilaisia lähtemään ennen kevään ja kesän peltotöiden lopettamista.

Sama oli tilanne muissakin piireissä. Toukokuuta 24. päivänä 1940 Viipurin piirin väliaikainen hallinto pyysi Karjalais-Suomalaisen Liittotasavallan Kansankomissaarien neuvostolta pikamuutosta 829 kolhoosiperheen saamiseksi piiriinsä 21 kolhoosin perustamista varten.¹⁰ Myöhemmin kesäkuun siirtolaissuunnitelma muuttui. Suunniteltiin 1 000 kolhoosiperheen lähettämistä, mutta hanke ei toteutunut. 15. heinäkuuta Viipurin alueen siirtolaisosaston johtaja Propaschih ilmoitti, että sinne oli tullut vain 110 kolhoosiperhettä.¹¹ Käkisalmen piiriin oli suunnitelman mukaan määrä tulla 1 200 kolhoosiperhettä. Ensimmäiset kolhoosilaiset saapuivat perille vasta 27. heinäkuuta.¹²

Tilanne muodostui uhkaavaksi sadonkorjuulle uusissa piireissä. Vapaaehtoisuuden periaatteen sijalle otettiin käyttöön määräykset. Viipurin väliaikaisen hallinnon edustajat menivät Tatariaan ja Smolenskin

alueelle. Sen tuloksena syyskuun loppuun mennessä Viipurin piiriin muutti 1 720 kolhoosiperhettä.¹³ Käkisalmen piirin edustajia meni Orlovin ja Kalininin alueille. Yksinomaan elokuussa sieltä siirrettiin 1 800 kolhoosiperhettä Käkisalmen piiriin.¹⁴ Uusien neuvostopiirien edustajat saavuttivat tavoitteensa nopeasti, koska kolhoosilaiset olivat jo valmistautuneita muuttoon.

Orlovin, Kalininin ja muillakin alueilla sekä toisissa neuvostotasavalloissa, joista kolhoosilaisia oli määrä siirtää uusiin piireihin, oli jo kauan vallinnut liikkäväestöongelma. Kolhoosiperheen elättämiseen tarvittiin keskimäärin 5–6 hehtaaria maata. Esimerkiksi Valko-Venäjällä yhtä perhettä kohden oli vuonna 1940 joillakin maatalousalueilla ainoastaan noin 1,5 hehtaaria maata.

Tšuvassiassa, Tatariassa, Orlovin alueella ja muillakin alueilla oli maata alle viisi hehtaaria perhettä kohden. 1930-luvulla neuvostohallitus aloitti suunnitelmalliset talonpoikien siirrot, joilla pyrittiin samalla poliittiseen päämäärään, kulakkiväestön likvidointiin, Uralin, Siperian ja Kaukoidän harvaanasutuille alueille. Nyt oli ainoastaan tarpeen vaihtaa siirrettäväksi valittujen kolhoosilaisten muuttokohde.

Samaan aikaan paikalliset viranomaiset Karjalankannaksella yrittivät löytää muita ratkaisukeinoja. Suuri apu tuli puna-armeijalta. Käkisalmen piirissä armeijan joukkojen heinäkorjuusuunnitelma oli 4,3 kertaa suurempi kuin kolhoosilaisten eli 6 000 ha.¹⁵ Toukokuun lopussa vuonna 1940 Viipurin väliaikainen hallinto vetosi armeijan joukkojen avun saamiseksi perunan ja vihanneksien kylvöön. Kylvömaa-ala oli 1 570 ha.¹⁶ Armeijan joukkojen lisäksi Karjalan kannaksella työskenteli opiskelijoita, vankeja ja jopa upseerien vaimoja.¹⁷ Niissä paikoissa, joissa ei ollut kolhoosia, maata annettiin sovhooseille ja yritysten huoltotiloiksi. Vuoden 1940 loppuun mennessä Karjalankannaksen uusissa piireissä oli yhteensä 22 sovhoosia ja 105 yritysten huoltotilaa.¹⁸

Asuttamisen ongelmat uusilla alueilla

Huonosti järjestetyt vastaanotto- ja asutus-toimet vaikuttivat myös kolhoosilaisten toi-

mintaan. Viipurissa vastaanottopaikkana oli rautatieasema, jonne oli järjestetty sanomalehtien myynti ja posti siirtolaisperheiden saapumispäivään mennessä. Viipurin väliaikainen hallinto pyysi armeijan autoja kolhoosilaisten kuljetuksia varten. Asutuspaikoilla piti olla järjestettynä kauppa ja terveydenhuolto, mutta kolhoosilaisten saavuttua perille ilmeni ongelmia. Syynä oli se, että ”siirtolaishallinnon takia ei ollut tietoa junien liikkumisesta ja kolhoosien nimistä. Tästä syystä oli vähän aikaa valmistautumiseen. ”Kolhoosilaisille ei ollut kulkulupia rajavyöhykkeelle. Maanjakoviraston takia kolhoosilaisia asutettiin Leningradin alueeseen kuuluneeseen kylään”, Viipurin alueen väliaikainen hallinto raportoi.¹⁹ Käkisalmen piirissä ajoneuvojen saamisessa oli vaikeuksia. Tästä syystä kolhoosilaisten piti olla rautatieasemalla 2–3 päivää. Paitsi asemalla, heitä yöpyi myös väliaikaisen hallinnon talossa. Ongelmia aiheutti, kun kolhoosilaisia ei aina asutettu valitsemissa taloihin.²⁰

Kolhoosilaisten asuttaminen oli sidoksissa asuntokysymyksen ratkaisuun. Viipurin ja Käkisalmen piireissä asuntotilanne oli huono. Sotatoimien jälkeen Viipurin piirissä vain 2 121 taloa oli jäänyt asumiskuntoiseksi, ja puolet niistä oli varattu sotilaille. Asuntoresurssit oli käytetty jo elokuussa, ja siirtolaisia lähetettiin Jääsken piiriin.²¹ Samassa kuussa Leningradin alueneuvoston toimeenpaneva komitea teki päätöksen ”Siirtolaisperheiden asuttamisen vinoumita Koiviston piirissä”.²² Kuitenkaan paikalliset viranomaiset eivät kyenneet ratkaisemaan asuntokysymystä uusia taloja rakentamatta.

Monet kolhoosilaiset käyttivät järjestelyjen sekavuutta hyväkseen ja kiirehtivät jättämään kolhoosin. Karjalankannaksen uusissa piireissä oli paljon jälleenrakennustyötä ja sen takia jatkuva työvoimapula. Kolhoosilaiset löysivät helposti itselleen työpaikkoja rakennustyömailta, sovhooseista tai jälleenrakennetuista yrityksistä. Tästä muodostui suuri ongelma, joka uhkasi kolhoosilaisten asutussuunnitelmaa ja maatalouden hyödyntämistä. Heinäkuun 26. päivänä 1940 Leningradin alueen paikalliset

viranomaiset hyväksyivät ”Kiellon työvoiman värväyksestä Karjalankannaksen vastaperustetuista kolhooseista.” Alueen johtajat vaativat yritysten ja laitosten johtajilta, että näiden tulisi ”palauttaa värvätyt kolhoosilaiset työhön kolhoosille.”²³ Käkisalmen piirin väliaikainen hallinto myönsi myös, että kolhoosilaisia lähti erilaisilla verukkeilla kolhooseista työhön eri laitoksiin. Se kielsi ehdottomasti laitosten johtajia ja sotilasosastoja ottamasta työhön kolhoosilaisia ilman kolhoosien ja kyläneuvoston todistuksia.²⁴

Uusien alueiden taloudellinen hyödyntäminen oli ollut Neuvostoliiton politiikan näkökulmasta niin tärkeää, että siihen ryhdyttiin ilman valmisteluja. Pienen kokonsa vuoksi tilat eivät kelvanneet kolhooseiksi. Traktorin käytön mahdollistamiseksi pieniä tiloja piti laajentaa. Monille vuosikausia terrorin oloissa eläneille kolhoosilaisille suomalainen maanviljelykulttuuri oli outoa. Valko-Venäjällä Puhovitsenskin puolueen piirikomitean sihteerin sanojen mukaan ”sodasta palanneet kotiutetut puna-armeijan sotilaat häiritsivät kertomuksillaan uusista alueista eräissä kolhooseissa kolhoosilaisperheiden menestyksestä muuttoa.”²⁵ Elokuun 6. päivänä 1940 kolhoosilaisten joukko lähti Käkisalmen piiristä takaisin Orlovin alueelle perustellen ”lähtönsä ja työhahuttomuutensa sillä ettei saa työskennellä leikkuupuimurilla”.²⁶

Neuvostoliitossa ei aiottu kärsiä pitkään ristiriitaa sosialismin ja kapitalismin välillä.

9. TsGA Spb f.7179 op.15 d.43 l.3.

10. LOGAV (Leningradskii oblastnoi gosudarstvennyi arhiv v Vyborge) f.r-1 op.1 d.50 l.7.

11. LOGAV f.r-1 op.1 d.18 l.11.

12. LOGAV f.r-45 op.1 d.2 l.3takasivu.

13. LOGAV f.r-3 op.1 d.8 l.5.

14. LOGAV f.r-45 op.1 d.2 l.3takasivu.

15. LOGAV f.r-45 op.2 d.18 l.4.

16. LOGAV f.r-1 op.1 d.50 l.9.

17. Vankeja työskentelivät Käkisalmen piirien pelloilla. Siellä sijaitti Käkisalmen pakkotyöleiri (Keksgol'mlag).

18. Stepakov & Balasov (2001) 65.

19. LOGAV f.r-1 op.1 d.18 l.11.

20. LOGAV f.r-45 op.1 d.8 l.59.

21. LOGAV f.r-3 op.1 d.8 l.4.

22. TsGA Spb f.7179 op.10 d.1707 l.72.

23. TsGA IPD f.24 op.2 d.4058 l.18.

24. LOGAV f.r-45 op.1 d.8 l.73.

25. ”Sovetskaja Belorussija” N283–284 27.11.1999.

26. LOGAV f.r-45 op.2 d.16 l.3.

Tarkoituksena oli tuhota suomalaisten maanjako ja asutus. Toukokuusta elokuuhun 1940 Karjalankannaksella suoritettiin viljelymaan, talojen ja rakennusten luettelointi. Näin valmisteltiin Karjalankannaksen maatalouden muuntamista perustaltaan sosialistiseksi. Ensimmäiseksi uhriksi joutuivat suomalaiset maaseudun haja-asutus tilat, koska ne tuottivat suuria ongelmia ”kolhoosituotannon johdolle ja koko kolhoosimuotoiselle yhteiskunta- ja kulttuurielämälle.”²⁷

”Toisistaan monien kilometrien päässä sijaitsevien yksinäistilojen sijasta pitää valita tiloja, joille voidaan perustaa kolhoosikeskuksia”, *Viipurskii bolševik* kirjoitti.²⁸ Tämän jälkeen tehtiin suunnitelma erillistalojen siirroista. Marraskuun 1. päivänä 1940 mennessä Leningradin alueen uusiin piireihin piti kuljettaa Raudun piirissä 68 taloa, Kanneljärven piirissä 80 ja Koiviston piirissä 21 taloa,²⁹ mutta tämä suunnitelma epäonnistui kuten monet muutkin. Leningradin alueneuvoston toimeenpanevan komitean tietojen mukaan esimerkiksi joulukuussa Raudun piirissä kuljetettiin vain 11 taloa.³⁰

Karjalankannakselle oli vuoden 1941 alkuun mennessä perustettu 246 kolhoosia, eli asutettu 8 812 kolhoosilaisperhettä, mikä oli 78 % siirtolaissuunnitelmasta. Tästä lukumäärästä Leningradin alueen uusiin piireihin siirrettiin 1918 kolhoosiperhettä: 1548 muutti Leningradin alueen sisäisistä piireistä ja 416 muutti Jaroslavin alueelta.³¹ Siirtolaisuus paljasti sekä neuvostovallan viranomaisten huonon yhteistoimintakyvyn ja heikot valmiudet uusien alueiden hyödyntämiseen että kolhoosien toimintakyvyttömyyden vieraissa oloissa. Suomalainen asutusjärjestelmä pikkukylineen ja tilkkumaan- käyttöineen tuli hävittää. Tämä aloitettiin talvella vuoden vaihteessa. Karjalankannasta uhkasi sama, mitä oli tapahtunut Neuvostoliitossa kollektivisoinnin aikana: entisen talousmuodon tuhoaminen. ■

27. Stepakov&Balasov (2001) 43.

28. ”Viipurskii bolševik” N60 19.12.1940.

29. TsGA Spb f.7179 op.10 d.1707 l.187.

30. TsGA Spb f.7179 op. 11 d.393 l.7.

31. TsGA Spb f.1684 op.5 d. 731 l.20